

[telif makale]

Rusya'da Kur'an Çalışmaları

Faima İSRAFİLOVA

ERUIFD

[2013 / 2, SAYI: 17, SAYFA: 37-57]

ÖZ

Tarihe baktığımızda Kur'an ile ilgili çalışmalar Batı Avrupa'da pek çok sayıda yapılırken, jeopolitik konumuna rağmen, Rusya için aynı şey söylemek mümkün değil. XIX. yüzyılın başları Rusya'da bilimsel oryantalizm başlamıştır, bilim adamları yetiştirmek için eğitim merkezleri kurulup Batılı oryantalistlerin eserleri Rusçaya çevrilmiştir. Rus doğu bilimciler Doğu'ya bilimsel çalışmaları için seyahatler de yapmaya başlamışlardır. Bütün bu çalışmalar Rus Doğu bilimini geliştirmek ve bilimsel alana taşımayı hedeflemektedir. XX. yüzyılın başlarında henüz ateist propagandasının güçlenmesinden önce Kur'an'la ilgili bilimsel çalışmalar yapan araştırmacılar vardı. Bilimsel oryantalizmin temsilcileri öncelikle Kazan, St. Petersburg ve Moskova'da doğu bilimi okulları oluşturmuşlardır. Daha sonraki dönemlerde bu okullar bilimsel akademilere dönüştürülmüştür. Batı oryantalistlerin çalışmalarının tercümeleri yanında V. F. Girgas, V. R. Rozen, W. W. Barthold, İ. Y. Krachkovskiy, A. E. Shmidt, A. E. Krımskiy gibi Rus Arabiyatçıların da özgün çalışmaları ortaya çıkmaya başlamıştır. Yukarıda bahsettiğimiz oryantalistler çalışmalarını devam ettirdiler ise de bunlara ne bir cemiyet ne de bir dergi yer vermiştir. 1990 yılında kabul edilen din ve vicdan özgürlüğü sonucunda dine karşı eğilim hızla arttı. Sovyet dönemindeki ideolojik çalışmalarından farklı olarak akademik çizgide bir dizi çalışmalar yapılmaya başlandı. Araştırmamızda Rusya'da Kur'an ile ilgili çalışmaların tarihî sürecini Çarlık, Sovyet ve Son dönemlere ayırarak, her dönemin Kur'an araştırmalarının sebeplerini ve aşamalarını bu devirde gerçekleşen olaylarla bütünlük içerisinde ele almaya çalıştık. İlk dönemden günümüze kadar Rusya'da yapılan Kur'an çalışmalarını tespit ettik ve kısa bilgiler vermeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Rusya, Kur'an, İslam, Oryantalizm

Quran Studies in Russia

ABSTRACT

When we look at the history, while the studies about Quran were done in Western Europe so many times, it's not possible to tell the same thing for Russia although her geopolitical position. At the beginning of the 19th century, scientific orientalism began in Russia and education centers were found to raise scienccemen and the works of western orientalists were translated into Russian language. Russian oriental scientists started to travel to East for their studies. All those works aims to improve Russian orientalism and carry it on the scientific field. At the beginning of the 20th century, there were some researchers doing scientific researches on the Quran just before the atheism gained strength. The representatives of scientific orientalism first founded

east science schools in Kazan, St. Petersburg and Moscow. Later, those schools were converted into scientific academies. As well as the translations of western orientalist works, the original works of Russian Arabic scholar such as V. F. Girgas, V. R. Rozen, W. W. Barthold, I.Y. Krachkovskiy, A. E. Schmidt, A. E. Krimskiy started to come to light. Although the orientalist mentioned above kept on their works, neither a community nor a magazine gave place to them. As a result of freedom of thought and faith accepted in 1990, the tendency to religion rapidly increased. Apart from the ideological studies in Soviet term, some studies were started to done on academic line. In our study, we tried to discuss the reasons and the steps of Quran studies in each period coherently with the events happened in these periods, by separating the historical process of Quran studies in Russia into Tsardom, Soviet and Last periods. We determined the Quran studies in Russia from the first period until today and tried to give briefing.

Key words: *Russia, Quran, Islam, Orientalism*

GİRİŞ¹

Rus imparatorluğu bünyesine Müslüman nüfuslu bölgelerin dâhil edilmesiyle birlikte, onların dinî inanış ve yaşamı hakkındaki objektif bilgi temini zorunluluğundan İslâm ile ilgili araştırmalara ihtiyaç duymaya başlamıştır. Uzun zaman boyunca Rusya'da İslâm ve Kur'an ile ilgili temel bilgi kaynağı Yunan, Latin, Polonya dillerindeki Müslüman karşıtı tezler ve tarihî çalışmalar olmuştur. Birkaç yüzyıl boyunca bilhassa bu tezlere dayanarak Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed ve İslâm'ın ana dogmaları hakkında oldukça çarpıtılmış bilgiler, tarih ve popüler çalışmalarda yer alarak tamamen dinî hoşgörüsüzlüğü doğurmuştur.²

Andrey Kurbrskiy (1528-1583) ve İvan Peresvetov (doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir) çalışmalarında İslâm hakkında objektif bir şekilde yaklaşan ilk kişiler olmuştur. İlk Kur'an-ı Kerim'in Arapça'dan beyaz Rusya diline tercümesi Litvanya'da XV-XVII. yüzyılında yapılmıştır. Litvanya kraliyet hizmetinde bulunan Tatarlar tarafından tercüme edilmiştir. Rusya'da Kur'an'ın bilimsel olarak araştırılıp tercüme ve yaymada ilk inisiyatif I. Petro'ya aittir.³

Doğu politikası duruşunda I. Petro, Müslüman Doğu hakkında sistematik araştırmanın başlamasına neden olan bir dizi girişimlerde bulunmuştur. Onun emriyle 1716 yılında St. Petersburg'da Kur'an'ın ilk Rusça tercümesi basılmıştır,

¹ Bu çalışma, ERÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Tefsir Bilim Dalında tamamlanan, "Rusça Kur'an Çevirilerine Karşılaştırmalı Bir Bakış" (Kayseri 2015) adlı doktora tezimizden üretilmiştir.

² Rezvan Efim Anatolevich, *Koran i ego mir*, St. Petersburg 2000, s. 385.

³ Antonovich A. K., *Belorusskie teksti, pisanne arabskim pismom, i ih grafiko-orfograficheskaya sistema*, Vilnyus 1968, s. 14.

kimin tarafından tercüme edildiği bilinmemekle birlikte bazılarına göre Dmitriy Kantemir ya da Petr Postnikov’un Fransız Andre du Ryer’in eserin tercümesidir.⁴

Fakat bu tercüme yapan her kimse du Ryer’in hatalarını tekrarlamakla kalmayıp bu hataları ikiye katlamıştır, bu tercüme bundan dolayı ne Kantemir’e ne de Postnikov’a ait olabilirdi. Birkaç yıl sonra P. Postnikov, du Ryer’in eserini tercüme etmiştir. Bu daha düzgün bir tercüme idi ve iki nüsha olarak günümüze ulaşmıştır. Bu dönemle birlikte Doğu bilimi bir devlet politikası haline gelerek Rus devletinin Doğu politikasının bir parçası olmuş.⁵

Rusya’da Kur’an çalışmalarının ikinci dönemi II. Katerina hâkimiyeti döneminde başlamıştır. 1771 yılında Kazan’da Apanayev ve Ahundov medreseleri açıldı. Camilerin inşası başlatıldı, Moskova’da 1782 yılında cami ve din okulları açıldı.1782 yılında Ufa şehrinde bulunan Rus kalesi’nin içinde müftülük kurulmuştur. 1783 yılında Kırım’ın ve diğer Müslüman bölgelerin Rusya’ya dâhil edilmesinden sonra bu bölgedeki insanların ihtiyaçlarını karşılamak için bir takım organizasyonlara başvurulmuştur. II. Katerina’nın emriyle 1787 yılında St. Petersburg’da “Asya Yayınevi’nde” Arapça Kur’an bastırılarak dağıtıldı. 1788 yılında da Orenburg’da diyanet işleri kuruldu ve din adamlarına ilk kez resmi statü verildi.⁶

Kur’an’ın bastırılmasıyla birlikte II. Katerina’nın inisiyatifi ile iki kez tercüme yapıldı. Bu tercüme Rus kültüründe önemli rol oynamışlardır. Tercümelerden biri 1790 yılında Fransız Andre du Ryer’in eserin çevirisiydi, diğeri ise 1792 yılında A. Kolmakov’un İngiliz G. Sale tarafından yapılmış eserin çevirisiydi. Bu iki çeviri kıyaslanacak olursa M. İ. Veryovkin’in çevirisi Rus edebiyat tarihinde çok önemli rol almıştır. M. İ. Veryovkin kendi çevirisinde layıkıyla edebiyat yönünü ön plana çıkarmayı başarmıştır. Bilhassa bu tercüme A. S. Pushkin’e 1824 yılında “Podrajaniya Koranu/Kur’an’a Benzetmeler” adlı uygulamalarının yazılmasına ilham kaynağı olmuştur. A. S. Pushkin’in eserleri Rus okurların geniş kitlesinde Kur’an’a olan ilgiyi gözle görülen artışa neden olmuştur. Kur’an ile ilgilenen meşhur Rus yazar ve filozoflar şunlardır: P. Y. Çadayev, L. N. Tolstoy, V. S. Solovyev, M. L. Mihaylov.⁷

Doğu dillerinin üniversitelerde okutulması için ciddi adım 1804’te atılmıştır. İlk Doğu dilleri bölümü Moskova Üniversitesi’nde açılmıştır. Moskova Üniversitesi’ni 1807’de Kazan Üniversitesi, 1819’da St. Petersburg üniversitesi takip etmiştir.⁸

⁴ Krachkovsiy İ. Y., *Russkiy perevod Korana v rukopisi XVIII y.y.*, Moskova 1934.; Bkz: A.Kruming, “Pervie russkie perevodi Korana, vıpolnennıe pri Petre Velikom”, *Arhiu russkoy istorii*, Moskova 1994, c. V, s. 236.

⁵ Kulikova A. M., *Stanovleniya Universitetskogo Vostokovedeniya v Peterburge*, Moskova 1982 s. 156.

⁶ Rezvan, *Koran i ego mir*, s. 402.

⁷ Rezvan, *Koran i ego mir*, s. 404.

⁸ Krachkovskiy İ. Y., “Ocherki po istorii russkoy arabistiki”, *Akademiya Nauk SSSR*, Moskova-Leningrad 1950, s. 73.

1859 yılında ise dinî, edebî ve hukukî araştırmalara rehberlik (kılavuz) için Kur'an konkordansı basılmıştır. Çalışma Mirza A. Kazem Bek'e aittir, bu çalışma Rus şarkiyatçılarla Batı şarkiyatçılar arasındaki farkı kapatmıştır. 1863 yılında Kur'an'ın yeni bir tercümesi daha yapıldı. Bu tercüme Fransız diplomatı ve oryantalisti olan A.B. Kazimirskiy'in eseridir, K. Nikolayev tarafından çevrilmiştir.⁹

Çarlık Rusya'da misyoner teşkilatları, Müslümanlar arasında Hıristiyanlık propagandası yapabilmek için Kur'an hakkında birçok eser yazmışlardır. Papaz olan V. Doronkin, "Kur'an Tanrı Vahyi midir?" adlı eserinde, ağır şekilde İslâm aleyhtarlığı ve Hıristiyanlığa davet vardır.¹⁰ Buna benzer iki çalışma daha vardır, birisi V. Cherevanski'nin "Mir İslama i ego pobujdeniya/İslâm Dünyası ve Onun Motifleri.", ikincisi de S. Glagolev'in "İslâm" adlı eserleridir.

Çarlık döneminde İslâm araştırmaları konusunda ilmî ve insafî olarak uğraşan çok az araştırmacı vardı. Genel itibariyle bu eserlerin çoğunun ırkçı ve dinî tahammülsüzlük ruhu taşıdığı için ve bunları ilmî olarak nitelendirmek mümkün değildir. Hiçbir ilmî değeri bulunmayan, önyargılı bu eserlerin hepsi, Çarlık hükümetinin Şark halkları arasında yürüttüğü Ruslaştırma politikasının silahlı görevini görmüştür.¹¹

XIX. yüzyılın ikinci yarısında, Rusya'daki İslâm araştırmaları birçok kollara ayrılan bir nitelik kazandı. İslâm araştırmalarının önemli alanları birbirinden ayrıldı, önemli sonuçlara ulaşma başarısı gösterdikleri herhangi bir alanın derinliğine incelenmesine kendini veren sınırlı sayıda uzman da ortaya çıktı. Böylesi bir uzmanlaşmaya, sanki Kur'an'ın irdelenmesi ve Rusça'ya çevrilmesiyle bağlantılı çalışmalar yol açtı. Henüz XVIII. yüzyılda Kur'an'ın Rusça'da birkaç çevirisi yayımlandı. Bu çeviri çalışmaları XIX. yüzyılda da sürdü. Böylece, Fransa'nın İran büyükelçisinin çevirmeni olan, Kur'an'ı doğrudan Arapça aslından çeviren Kazimir'in Fransızca metninden Nikolayev tarafından Rusça'ya çevrilen "Koran Magometa/Muhammed'in Kur'an'ı" 1864 yılında yayımlandı.¹²

Aşağı yukarı aynı dönemde İstanbul'daki Rus elçilik tercümanı D. N. Boguslavski, kendi kendine Kur'an'ı Arapça'dan Rusça'ya çevirdi. Boguslavski'nin elyazması Bilimler Akademisi'ne geç verildi ve çevirinin iyi yapılmış olduğuna işaret eden akademisyen V. R. Rozen'in takdirini aldı. Ancak bu çeviri elyazması olarak kaldı. G. Sablukov'un Arapça'dan yaptığı Kur'an çevirisi XIX. yüzyılın 70'li yıllarında yayımlandı.¹³

G. S. Sablukov (1804-1880) Kur'an'ın Arapça metnini asıl alarak Rusça'ya tercüme eden ilk Rus oryantalisti olmuştur. Kur'an tercümesi yanında 1879 yılında o dönem Avrupa'nın en iyi sayılan "Prilojeniye k perevodu Korana/Kur'an Çevirisine Ek" G. S. Sablukov'un kendi eseri olarak yayımlandı. Bu çalışma,

⁹ Rzaev A. K., *Podrobnnee o lichnosti M. A. Kazem-Beka*, Moskova 1989.

¹⁰ Doronkin V., *Koran bojestvennoe li otkroveniye,?* Ryazan 1904.

¹¹ Smirnov N. A., *Ocherki İstorii İzucheniya İslama v SSSR*, Moskova 1954, s. 82.

¹² Dorofeev F. A., *Koran istoriya formirovaniya i problemi perevodov*, Nizhniy Novgorod, 2008, s. 15.

¹³ Smirnov, *Ocherki İstorii İzucheniya İslama v SSSR*, s. 88.

Kur’an’da geçen tarihsel, coğrafi ve etnografik adların ve hatta dinsel düşüncelerle, “maddi evrenin” konularıyla ilgili sözcüklerin önemli bir sistematik bir çalışmadır. Kur’an’daki hemen her sözcüğün Arap yazısıyla, ayrıntılı açıklamalarla ve Kur’an’ın hangi bölümünde, hangi suresinde (ve ayetinde) karşılaşıldığının doğru bir biçimde belirtilmesi bu çalışmanın özelliğidir.¹⁴

Sablukov’un diğer bir eseri “Svedeniya o korane, zakonopolojitelnoy knige mohammedanskogo veroucheniya/Muhammed Dininin Anayasal Kitabı Kur’an Hakkında Bilgiler” (1884), Müslümanların Kur’an’a yaklaşımları hakkında bilgi vermektedir. Çalışmanın Birinci bölümü Doğu ülkelerinde bulunan Kur’an elyazmaları, Kur’an’ın kullanılması, Kur’an tefsirleri ve başka dillere çevirileri hakkında bilgiler içermektedir. İkinci bölüm Kur’an içeriğine ayrılmıştır.¹⁵

Akademisyen Krachkovskiy, Sablukov hakkında şöyle der: “Sablukov’un, kuşkusuz, Saratov’da çok başarılı bir şekilde başladığı ve bilimimiz için çok şey vaat eden tarihsel-arkeolojik ve etnografik çalışmalarını aynı doğrultuda sürdürememesi yazık oldu. Buna karşın, Kazan’a geçişiyle birlikte başka bir alana yönelerek, Arabiyat¹⁶ ve İslâm araştırmaları alanlarında, önemlerini günümüze kadar büyük ölçüde koruyan birkaç eser ortaya koydu.” Krachkovskiy’nin bu genel yargısına bütünüyle katılmamak olası değildir. İslâm yasalarının ve yayımlanmış gerekli kaynakların incelendiği birçok çalışma, Kur’an’ın irdelenmesiyle ilgili çalışmalarla bağlantılıdır. Devrim öncesi Rus doğubiliminde İslâm hukukunu öğretmeye yönelik ayrı bir okul kurulmuş değildi, fakat bu alanla ilgili bazı sorunlar, özellikle çarlığın sömürge yönetiminin pratik eylemleriyle bağlantılı olanlar, Müslüman din adamları arasında bazı uzmanların teşvikiyle, ciddi bir şekilde, hem de sorunun tam yerinde irdelendi.¹⁷

1917 Ekim Bolşevik İhtilali ile başlayan Sovyet dönemi ateizm ideolojisi Çarlık döneminin uygulamalarına tamamen tersti, insanları inançsızlığa sürüklemeye sevk etmekteydi. Ateizmin saldırgan politikası ve onun sıkı kontrolleri, bilimsel çalışmalarda vazgeçilmez bir kaide sayılan bağımsız ve özgür fikir anlayışını baştan reddetmekteydi.¹⁸ Çarlık Rusya’sı meşhur Doğu bilimcileri W. W. Barthold, İ. Y. Krachkovskiy, A. Krımskiy kendi çalışmalarına Sovyet dönemine geçiş tarihinde de devam etmişlerdir.¹⁹

Ateizm ideolojisine adapte olmayı hedef alan oryantalistler kendi fikirlerini değiştirmekle kalmayıp geçmişte yaptıkları bilimsel çalışmalarını asılsız eleştirilere tabi tutmuşlardır. Sovyet döneminde dine karşı hareketler ilk etapta genel manada bütün dinleri kastetmişse de, daha sonra İslâm’a karşı çalışmalarını

¹⁴ Mazitova, “İzucheniye İslama v Kazani v XIX v.”, *İslam v istorii narodov Vostoka*, s. 193.

¹⁵ Smirnov, *Ocherki İstorii İzucheniya İslama v SSSR*, s. 89.

¹⁶ Arap edebî dili, konuşma lehçeleri, edebiyatı, tarihi, ekonomi, kültürü, sanatı, din, felsefe, etnografya ve Arap ülkelerinin kültürel yapıtlarını inceleyen bilimsel disiplinin bir dizini. *Арабистика // БРЭ.* (Büyük Rus Ansiklopedisi), Moskova 2005, II.

¹⁷ Krachkovskiy, *İzbrannyye sochineniya*, Moskova-Leningrad 1955, s. 45.

¹⁸ Bolshakov O. G., *İstoriya Halifata*, Moskova 1989, c. I, s. 9.

¹⁹ Baranikov A. P., Krachkovskiy, İ. Y., *Sovetskoe Vostokovedeniye*, 1940, s. 6.

yoğunlaştırmıştır. İslâm'a karşı çeşitli propaganda nitelikte kitap, dergi ve makale yayımlanmıştır.²⁰

1927 yılında şeriat ve adet (adet ve örfe dayalı kanunlar) kaldırıldı, vakıflara el konuldu. Mescitleri kapatma ve yıkma hareketi yürütüldü, Kur'an bütün kütüphanelerden alınması gereken kitaplar listesinde yer aldı. Birçok bölgede evlerde Kur'an bulundurmamak, hatta Arapça yazılan kitap bulundurmamak bile tehlikeli hale gelmişti. Ateist propagandası hızla yayıldı, bununla birlikte Kur'an'ı yalanlamaya yönelik çalışmalar da arttı.²¹

Sovyet döneminde yapılan çalışmalar ateist teorileri doğrulamak amacıyla taşımaktaydı. Bunların başında komünist fikirlerinin savunucusu oryantalist L. Klimovich (1907-1989) geliyordu. O kendi eserler ve makalelerinde İslâm'a ve Kur'an'a saldırgan yaklaşmıştır. 1928 yılında "Soderjaniye Korana" adlı eserin yazmaktaki amacı, "din karşıtı kişiyi Kur'an'ın temel fikirlerinin sistematik açıklaması ile silahlandırmaktır."²²

Klimovich'in kitabının bölüm başlıkları, yazarın amacının Kur'an'daki tanrı düşüncesini, evrenin, dünyanın ve canlıların yaratılışına ilişkin teoriyi, insan, yaşam ve yaşamın anlamı hakkındaki teoriyi ve Kur'an'daki yasaların yapılışını bir arada ele almak olduğunu gösteriyor. Yazarın önemli hatası, kitabın giriş bölümünde dile getirdiği; "İslâm, sözde kabile düzeninin bozulması ve ticaret sermayesinin büyümesi sonucu ortaya çıkmıştır" şeklindeki görüşüdür.²³

N. A. Morozov 1930 yılında yayımladığı ve bilimsel nitelikte olmayan, çok ciltli "Hristos" adlı eseri de ateist propaganda amaçlı yazmıştır. Ona göre, "Kur'an, farklı Kitab-ı Mukaddes kıssalarının eski derlemelerinin, farklı yazarlar ve farklı nedenlerle XI. yüzyıla kadar ve kısmen ondan da sonraki dönemlerde yazılan mesaj ve düşüncelerin izlerini taşımaktadır."²⁴

Aynı yılda Sovyet Arabiyatçı E. A. Belyayev'in (1895-1964) başında bulunduğu birkaç Moskovalı oryantalist tarafından, Kur'an'ın bir grup tarafından meydana getirilmiş olduğu hakkında hipotez ileri sürüldü. Ona göre, Kur'an'da değişik üslubun bulunması onun sadece bir şahısa ait olamayacağına delildir.²⁵

Görüldüğü üzere 1917 yılından itibaren İslâm çalışmaları komünist partinin ideolojik kontrolü altında yapılmakta olup bunlarda sınıfsal ateistlik yaklaşım egemen durumdaydı. Bu çalışmaların amacı insanların zihinlerinde kalan dinî kalıntılar ile mücadele etmek ve Sovyet vatanseverliği ruhunda eğitmek için propagandacıları dine karşı mücadele edebilecek bilgilerle donatmaktır.²⁶

²⁰ Smirnov N. A., *Missionerskaya Deyatelnost Tserkvi XIX-1917*, Moskova 1989, s. 174.

²¹ Rezvan, *Koran i ego mir*, s. 423.

²² Hayit B., "Sovyetler Birliğinde İslâm Araştırmalarının Temayülleri", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Nisan, 1986, s. 190.

²³ Klimovich L., *Soderjaniya Korana*, Moskova 1928, s. 11.

²⁴ Smirnov, *Missionerskaya Deyatelnost Tserkvi XIX-1917*, s. 199.

²⁵ Belyayev E. A., *Arabi, İslam i arabskiy halifat v rannee srednevekovye*, Moskova 1965, s. 86.

²⁶ Malashenko A.V., *İslam i i islamovedeniye v SNG 90-e godı*, Moskova 1998, s. 6-7.

Kur’an’ı iyi bir şekilde tercüme etmede yeni yaklaşımların gerekliliğini ilk olarak İ. Y. Krachkovsiy dile getirmiştir. 1921-1930 yılları arasında Krachkovsiy Kur’an tercümesini yaptı, fakat Sovyet dönemi onun basılmasına izin vermedi. Bu çalışma 1963 yılında yayımlanabildi. Rusya’da Kur’an çalışmalarının temeli Krachkovsiy’nin geliştirdiği metodolojiye dayanmaktadır. Kur’an tarihi ve Kur’an hakkındaki görüşleri, kullandığı kaynaklar ve öğrenciler için hazırladığı ders programları 1963 yılında yayımlanan Kur’an tercümesine ek olarak verilmiştir.²⁷

Ateistlik cereyanından kendini uzak tutmaya çalışan Kur’an araştırmacılarından birisi de K. S. Kashtaleva (ö.1939) olmuştur. Akademisyen İ. Y. Krachkovskiy, Kashtaleva’nın bilimsel kişiliğini şöyle niteliyor: “Tarihsel bir kaynak olarak Kur’an’a ilgi duyarak, onun incelenmesine yönelik özgün terminolojik bir yöntem kullandı ve birçok taslakta Kur’an’ın kapsadığı tarih açısından yeni bir yaklaşımın ve Kur’an’ın bölümlerinin zaman-dizinsel düzenini belirlemenin önemini gösterdi.”²⁸

1928 yılında yayınlanan “Terminologiya Korana v novom osveshenii” adlı makalesinde; Kur’an terminolojisinin İslâm tarihinin aydınlatılması açısından önemli ve zengin bir kaynak olduğunu belirterek Kur’an’daki başta dinî terimler olmak üzere anlaşılması zor olan kavramların, asıl anlamlarını Kur’an kontekstine dayanarak ortaya koymayı amaçlamıştır. Kashtaleva Kur’an terminolojisi hakkında birçok makale yazmıştır, bu konunun hem Kur’an kronolojisi hem de tercümelerde önemi üzerinde durmuştur.²⁹

Çarlık dönemin sonları ve Sovyet döneminin ilk yıllarında yapılan bu çalışmaların hemen hepsi Avrupa’daki Kur’an çalışmalarının sorunları ile alâkalı ve onların tesirinde oluşmuştu. Rus oryantalistler de Batılı oryantalistler gibi Kur’an-ı Kerim’in Hz. Peygamber’in meydana getirdiği bir eser olduğu konusunda hemfikirdirler: Krachkovskiy: “Kur’an belli bir ortam ve toplumda meydana gelen, insanlığın ürünüdür.”³⁰ Sablukov: “Kur’an üstün varlık tarafından değil, Kur’an’ın kendisi ifade ettiği gibi bir kişinin eseridir.”³¹

Onlara göre, “Kur’an, Tarihi-kültürel eser ve tarihî kaynak olarak Hz. Muhammed’in ürünüdür. Kur’an sadece bozulmaya yüz tutan kabile toplumunun pagan âleminin sosyal-psikolojik ve dinî anlayışının birçok unsurunu yansıtmakla kalmamış, onunla birlikte monoteizmin ve yeni sosyal kurum ve ahlaki-kültürel normların yerleşme sürecini de yansıtmaktadır. Kur’an, İlâhî müeyyide ile İç Arabistan’ın yerleşik merkezlerindeki toplumda yaşamakta olup kurum ve normların durumuna egemen olan sosyal gerçeğin yeniden düzenlemesinin uzun sürecinin sonuçlarını sabitleştirmiştir.”³²

²⁷ Krachkovskiy, *Koran, Perevod i komentarii*, Moskova 1963, s. 661-721.

²⁸ Krachkovskiy, *Ocherki po istorii russkoy arabistiki*, s. 241.

²⁹ Kashtaleva K. S., *Terminologiya Korana v novom osveshenii*, St. Petersburg, 1928, s. 11.

³⁰ Krachkovsiy, *Koran*, 667; Ayrıca Bkz: Krımskiy E. A., *İstoriya arabov i arabskoy literaturı*, Moskova 1912, s. 167.

³¹ Sablukov G. S., *Svedeniya o Korane*, Kazan 1879, s. 335.

³² Rezvan, “*al-Kur’an*”, *İslam Ansiklopedicheskiy Slovar*, Moskova 1991.

Hız. Peygamber'i bölgesel bir kitap tanıtıcısına benzetmişlerdir: "Muhammed tanrının birliğine ve doğruluğuna Arapları çağırarak için peygamber olarak gönderilmiştir." ³³ Vahiy konusunda ise; "Hz. Muhammed ilk olarak büyük dinlerden (Yahudilik ve Hıristiyanlık) bahsetmiştir. İlk başta Yahudi ve Hıristiyanlığın aynı din olduğunu düşündüğü, daha sonra bu dinleri öğrenince onlara karşı dilini değiştirerek tavır koyduğu ifade edilmiştir." ³⁴

1988 yılında M. S. Gorbachov'un Moskova patriği ve Rus Ortodoks Kilisesi Sinod'un üyeleri ile Rusya'nın Hıristiyanlığı kabul edişinin bininci yıl dönümü nedeni ile görüşmesi, Sovyetler Birliği'nde din, kilise ve inananlara karşı demokratik ilkeleri yeniden kurma döneminin başladığının habercisiydi. 1990 yılında kabul edilen din ve vicdan özgürlüğü sonucunda dine karşı eğilim hızla arttı.³⁵

Sovyet dönemindeki ideolojik çalışmalarından farklı olarak akademik çizgide bir dizi çalışmalar yapılmaya başlandı. Bunların öncülüğünü temsil edenler P. A. Gryaznevich, M. B. Piotrovskiy, E. A. Rezvan gibi Rus Oryantalistlerdir.

P. A. Gryaznevich 1984 yılında (Koran v Rossii/Rusya'da Kur'an), (Araviya i arabı/Arabistan ve Araplar), (İslam i gosudarstvo/İslâm ve Devlet) gibi çalışmalarını yayımlamıştır. İslâmiyet'in ortaya çıkışı hakkında Rusya'da ilk dönemden son döneme kadar geliştirilen temel prensiplerin yetersiz olup, günümüzün ilmi yaklaşım ve metodolojisine uygun olmadığını söyleyerek 20 li 30 lu yıllarda geliştirilen yanlış teorilerden uzaklaşmanın zamanının geldiğini söylemiştir.³⁶

E. A. Rezvan 1991 yılında yayımlanan "Koran i koranistika/Kur'an ve Kur'an bilimi" adlı eserinde, en erken dönemde Avrupa'da başlayıp, günümüze kadar yapılan Kur'an tercüme ve Kur'an üzerindeki çalışmalar hakkında bilgi vermiş ve onları değerlendirmiştir. 1992 yılında yayımlanan "Hrestomatiya po islamu/İslâm Antolojisi" adlı eserinde Beyyine süresinin tefsirlerinden (Mukatıl b. Süleyman'dan Seyyid Kutub'a kadar gelen) örnek vererek, tefsir hareketinin gelişiminin kısa analizini yapmıştır.³⁷

2000 yılında yayımlanan "Koran Usmana/Osman'ın Kur'an'ı" adlı eseri bütün dünyada büyük bir buluş niteliği taşıdı. O, Özbekistan'ın Kyatta Langar köyünden Hz. Osman'a atfedilen Kur'an nüshasını bulmuş ve onu incelemiştir. Nüshanın VIII. asra ait olabileceği tahmin edilmektedir. Rezvan Kur'an'ın yarısını oluşturan bu yazmanın incelenmesi sonucunda günümüze kadar gelen mevcut

³³ Solovyev V. S., *Magomet ego zhizn i religioznoe uchenie*, St. Ptersburg 1998, s. 11.

³⁴ Asaf Hüseyin, Robert Olchan ve Djamil Kureyşi, *Oryantalistler ve İslâmiyetçiler*, İstanbul 1988, s. 89.

³⁵ Alov A. A. ve Bashirov L. A., *İstoriya religii v Rossii*, Moskova 1996, s. 271.

³⁶ Gryaznevich P. A., *Koran v Rossii/İslam. Religiya, Obshestvo, Gosudarstvo*, Moskova 1984, s. 4.

³⁷ Rezvan E. A., *Koran i ego tolkovaniya, Hrestomatiya po islamu*. Pervodı s Arabaskogo, Vvedeniya i Primechaniya, Derleyen ve redaktörlüğünü yapan S. M. Prozorov, Moskova 1994, s. 34-85.

Kur’an’dan hiçbir farkının bulunmadığını söyleyerek, Kur’an tarihi hakkındaki Müslüman rivayetlerinin haklılığını ispatlandığını da belirtmiştir.³⁸

Aynı yılda “Koran i ego tolkovaniya/Kur’an ve Onun Yorumu” adlı eseri yayımlandı. Bu çalışma ders kitabı niteliğindedir. Metodolojik yaklaşımı ile VIII-XX. yüzyıllarda Arap ve Fars dillerinde ki kavramsal ve karmaşık metinleri anlamakta öğrencilerin işini önemli ölçüde kolaylaştırmaktadır. Yazarının amacı - mümkün olduğunca- İslâm’ın ideolojik sisteminin merkezi olarak Kur’an hakkında objektif ve belirli tarihsel bilgileri vermektir. Bu nedenle baskı sadece ayrıntılı bilimsel ve metodolojik bir tanıtım ile birlikte tefsirle ilgili önemli kaynak teşkil eden yayınları da içermektedir. Kur’an’ın 98. Beyyine suresi hakkında Mukatil b. Süleyman’dan başlayarak Seyyid Kutuba kadar yapılan tefsirlerdeki farklı zamanlarda ve farklı etno-kültürel ortamda Kur’an anlayışı yansıtmaktadır. Sunulan metinlerin önemli bir kısmını el yazmalarıyla desteklemektedir.

Kur’an çalışmaları konusunda az da olsa önemli çalışmalar gerçekleştiren isimlerden birisi de 1930 doğumlu V. D. Ushakov’dur. Bilim adamı, oryantalist ve Kur’an araştırmacısıdır. 1953’te Moskova Şarkiyat Enstitüsü’nden mezun oldu. 1988 yılında yayınladığı bir makalesinde o, Kur’an’daki deyimleri Rusça’ya tercüme edilirken karşılaşılan problemleri dile getirmiştir. Kur’an’ı çevirirken deyimlerin karşılıklarını başka bir dile kelime kelimesine çevirmenin anlamı bozacağını ve anlaşılabilir hale getireceğini söylemiştir. 1990 yılında, Şarkiyat Enstitüsünde “Fraziologiya arabskogo klassicheskogo yazıkı/Klasik Arapça’nın anlatım biçimleri” adlı doktora tezini sundu.³⁹

Genel olarak baktığımızda Rusya’da bilimsel İslâm araştırmalar alanı çok sorunludur. Bu sorunlarından ikisini S. M. Prozorov “Nauchnoye islamovedeniye v sovremennoy Rossii: problemy i perspektivy/Modern Rusya’da bilimsel İslâm Araştırmaları: Sorunlar ve Perspektifler” (Kazan 2011) adlı makalesinde ele alarak: İlk sorunun İslâm araştırmalar alanında yeterince profesyonel personelin olmayışıdır. Rusya’da hiçbir zaman İslâmî çalışmalarda profesyonel personel hazırlamakla yeterince ilgilenilmemiştir. İslâm tarih derslerini alanıyla alakası olmayan siyaset bilimciler, filozoflar, kültürologlar, etnograflar vb. okutmaktadırlar. İkinci sorun ise bilimsel İslâm araştırmalar alanında eserlerin rekabet eksikliğidir. Eserlerin az oluşu bu alanda Rus toplumunun eğitim sürecini yavaşlatmaktadır. Rusya için bu iki acil sorunun çözümü yolları ise: 1. Dünyada Rusya tarihinin özgünlüğünü ve ülkenin jeopolitik durum göz önüne alındığında, Rusya’da bir an önce İslâmî bilimleri araştırma Enstitüsü oluşturulması. 2. Bilimsel İslâm yayımların çoğaltılması gereklidir.⁴⁰

³⁸ Zinin Yu., “Sensatsionnaya nahodka Rossiyskogo islamoveda”, *Agenstvo pechati RIA-NOVOSTI*, Moskova.

³⁹ Ushakov V. D., “Frazeobrazovaniya v Korane i sposobi ih perevoda na Russkiy yazık”, *Narodi Azii i Afriki*, no. 1, Moskova 1988, s. 109-116.

⁴⁰ Prozorov S. M., “Nauchnoe İslamovedenie v Rossii”, *İran segodnya*, dergi Sayı: 1(6), Moskova 2006, s. 20.

1. Kur'an'ın Rusça'ya Batı Dillerinde Yapılan Tercümelere Çeviriler

1.1. P. V. Postnikov - Alkoran o Magomete/Kur'an'da Muhammed'in Anlatımı (1716)

Petr Vasilevich Postnikov (1666–1703)- I. Petro döneminin meşhur aydını, felsefe ve tıp doktoru. 1692'den itibaren Padua Üniversitesi'nde tıp okudu ve Yunan bilgini ve fıkıh profesörü olan Nicholas Komnina Papadopoli yanında yaşamaya başladı. İtalyan, Fransız, Yunan ve Latin dillerine hâkim olduğundan, 1697 yılında Büyükelçiliğinde görevlendirildi. Tercüman ve tıbbi malzemeler alıcısı olarak birçok Avrupa ülkesinde bulunmuştur. Uzun yıllar yurtdışında kalmıştır ve bu yıllarda birçok eserle tanışmıştır. Fransız Andre du Ryer'in "L'Alcoran de Mahomet" (1647) adlı Kur'an tercümesini Rusça'ya çevirmiştir. Sistematik açılarından kelime ve anlamlarda hatalar bulunmaktadır. Metni kelimesi kelimesine tercüme etmeye çalışması onu Rus okuyucusu için anlaşılabilir kılmıştır.⁴¹

Çeviri, du Ryer'in XVII. yüzyılda Avrupa'da hâkim olan İslâm'a ve Kur'an'a karşı olumsuz tutumunu dile getiren önsözü ile başlamakta. İlginçtir ki elimize ulaşan çeviride bu önsöz bulunmamaktadır. Varsayıma göre, Müslümanlara karşı son derece olumsuz tutum içerdiği için önsözü I. Petro talimatıyla çeviriden çıkartılmıştır. Önsözde ise, İslâm hakkında daha kapsamlı ve daha ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. Müslümanların Mekke ve Medine'ye verdikleri önemden, cami ve mescitlerin bünyesinde bulunan medrese- şifahanelerden ve çok eşlilik gibi konular hakkında bilgi vermektedir. Postnikov'un Kur'an çevirisini Kur'an'ın metniyle karşılaştırmak söz konusu bile olamaz. Du Ryer'in çevirisi bile Kur'an'ın asıl metninden uzakken, böyle bir çeviriden hareketle başka bir dile daha çevirisinin yapılmasının ne denli sağlıklı olabileceğini sizlerin takdirine bırakıyoruz. Zaten Postnikov da akademisyen oryantalist değildi, Kur'an tercümesi de onun için Avrupa'da bulunduğu yıllarda ilgisini çeken kitaplarından bir kitaptı.⁴²

1.2. M. İ. Vervovkin - Koran kak velichayshiy poeticheskiy shedevr/Büyük şiirsel başyapıtı olarak Kur'an (1790)

Mihail İvanovich Vervovkin (1732-1795) - yazar, oyun yazarı, çevirmen ve Rus ilim akademisinde muhabirlik yaptı. 1742 yılında Denizcilik okulundan mezun oldu, ardından Baltik Donanmasında askeri gemilerde görev yapmıştır. Donanmada görevli olduğu yıllarda Vervovkin'in yabancı dillere olağanüstü yeteneği Amiral A. Nagayev'in dikkatini çeker. Nagayev'in talimatıyla 1749 yılından itibaren genç Asteğmen Vervovkin Fransız ve Alman dillerinden denizcilikle ilgili kitapları tercüme etmeye başlamıştır. 1755 yılında Donanmadan istifa edip o zamanlar yeni açılan Moskova Üniversitesinde assessor (Belgelendirme Kurul üyesi) olarak göreve başlar. 1758 yılında Kazan'da lise müdürü olarak atanır.

⁴¹İvanteev A., Hudyakov, P., *Svyashennaya kniga musulman na russkom yazıke*, no. 24, Moskova 1999, s. 7.

⁴²Gavrılov Yu. A. ve Shevchenko, A. G., "Koran v Rossii: perevodı i perevodchiki", *Vestnik*, 2012, Sayı: 5, s. 86.

Veryovkin 1763 yılında II. Katerina'nın özel mütercimi olarak göreve başladı. Muhabirlik, Rus akademisi üyeliğini ve Rusça açıklamalı sözlük hazırlanmasında aktif rol almıştır. Tarih, hukuk, biyografiler vb. çeşitli dallarda çeviriler yapmıştır.

Antik Çin filozofu Konfüçyüs bibliyografisi, rahip Mingon'un "Osmanlı İmparatorluğu Tarihi" ve İgnace d'Ohsson'un "Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu" gibi eserlerin tercümeleri çok ses getirmiştir. Özellikle d'Ohsson'un eserinin tercümesi Rus okur tarafından ilgi odağı olmuştur, çünkü bu eserde o dönem çok merak edilen İslâm dini hakkında bilgiler veriliyordu. II. Katerina'nın dinlere karşı hoşgörülü olduğunu gösterme arzusu, 1790 yılında Kur'an'ın tercümesi ve yayımlanması kararı aldırması. Veryovkin tarafından yapılan Kur'an tercümesi Postnikov'un yapmış olduğu Andre du Ryer'in "L'Alcoran de Mahomet" Kur'an mealin çevirisidir. Bu tür çeviriden yapılan tercümelere, asıl metnin sahil bir şekilde aktarıldığını söyleyemeyiz. Bununla birlikte Veryovkin'in çevirisi, Postnikov'un tercümesine nazaran ana metne daha yakın bir tercüme olmuştur. Diğer karmaşık tercümelere nazaran açık ve basit bir üslup kullanmakla birlikte aşırı halde Hıristiyan terimler içermektedir. Veryovkin Rus mütercimlerin arasında Kur'an'a sadece önemli bir dinî eser olarak değil, aynı zamanda edebi yönüyle de ele alanların ilkidir.⁴³

Veryovkin'in tercümesini A. S. Pushkin'e "Podrazhaniya koranu/Kur'an'a Benzetmeler" adlı eser için ilham kaynağı olmuştur. A. S. Pushkin'in eserleri, çok geniş Rus okuyucu çevresinde Kur'an'a olan ilginin artmasına neden olmuştur.⁴⁴

1.3. A. V. Kolmakov - Perviy nauchno kommentirovanny perezod Korana/Kur'an'ın ilk bilimsel açıklamalı çevirisi (1792)

Aleksey Vasilyevich Kolmakov (ö.1804) - profesyonel tercümandır. 1776 yılında, özel seçilmiş öğrencilerle birlikte, ziraat eğitimi için İngiltere'ye gönderildi. Ziraata çok fazla ilgisi yoktu, fakat burada geçirdiği zaman içinde İngilizce'sinin ilerlemesi tercümanlık hayatına büyük katkı sağlamıştır. 1784 yılında Rusya'ya dönerek St. Petersburg'da Edebiyat ve çeviri faaliyetlerine başlamıştır.⁴⁵

Kolmakov Kur'an çevirisinin kaynağı İngiliz George Sale'nin yaptığı (1734) Kur'an tercümesidir. Bilimsel anlamda, diğer Avrupa dillerindeki Kur'an çevirilerini aşmaktadır. İngiliz bilim adamı tercümesinde, İtalyan oryantalist Ludovik Marachi'nin İslâm'la ilgili temel bilimsel araştırmalarına yer vermiştir. Ludovik Marachi, 1698 yılında filolojik ve tarihsel yorumlarıyla desteklenen Kur'an tercümesini yayımlamıştır. Özetle, Marachi'nin yorumlarıyla desteklenerek Sale'nin yaptığı Kur'an çevirisini Kolmakov tercüme etmiştir. Böylece Kolmakov'un tercümesi Rusya'da ilk olarak Kur'an'ın bilimsel açıklamalı Rusça çeviri girişimi gösteren çalışması olmuştur.⁴⁶

⁴³Gavrilov, "Koran v Rossii: perezodı i perezodchiki", s. 91.

⁴⁴Rezvan, *Koran i ego mir*, s. 405.

⁴⁵Dorofeev, *Koran: istoriya formirovaniya i problemi perezodov*, s. 14.

⁴⁶Gavrilov, "Koran v Rossii: perezodı i perezodchiki", s. 88.

1.4. K. Nikolayev'in - Koran Magometa/Muhammed'in Kur'an'ı (1864)

Bibliyografisi ile ilgili bilgi bulunmamaktadır. Polonya asıllı Fransız şarkiyatçısı A. Bibersteyn-Kazimirskiy'nin (1808-1887) "Le Koran" (1840) çevirisinin tercümesidir. Tercümenin henüz müellif hayatta iken on sekiz defa basılması ve ölümünden sonra da -bazısı Georges Henri Bousquet ve Muhammed Arkoun gibi ilim adamlarının önsözleriyle- basılmaya devam etmesi gördüğü yoğun ilgiyi yansıtmaktadır. Régis Blachère, 1840 yılının Kur'an'ın Avrupa dillerine çevrilmesi tarihî bakımından hayli önemli olduğunu belirtip bu yıl yapılan iki çeviriden birinin Ludwig Ullmann'a ait olduğunu, en çok rağbeti ise Kazimirski çevirisinin gördüğünü söyledikten ve eserin yeni baskıları sırasında yazarı tarafından sürekli iyileştirildiğini ifade ettikten sonra başlıca özelliklerini şöylece özetler: "Çok titiz olmayan bir okuyucu için Kur'an'a saygılı bir şekilde hazırlanmıştır; dili ve üslûbu zarif olup okunması nisbeten rahattır"⁴⁷

K. Nikolayev'in çevirisi Avrupa Kur'an tercümelerinden yapılan Rusça çevirilerin sonuncusudur. Kazimirskiy'nin Kur'an tercümesinin netlik ve okunabilirlik açısından çok kolay ve rahat olmasına rağmen Nikolayev asıl metnin içeriğini aktarmakta yeterince başarılı olamamıştır. Ondaki yanlışlıklar ve asıl metninden çok uzaklaşmasına rağmen Rus okuyucuları açısından İslâmiyet'i daha yakından tanımak için olumlu rol oynamıştır.⁴⁸

2. Kur'an'ın Rusça'ya Asıl Metninden Çeviriler

2.1. D. N. Boguslavskiy'in - Kur'an Tercümesi (1871)

Dmitriy Nikolayevich Boguslavskiy (1826-1893)- XIX. yüzyılın Rus Şarkiyat tarihinin oldukça dikkat çekici şahsiyetlerinden olmasına rağmen layık olduğu değeri görememiştir. Onun hakkında biyografik bilgiler çok azdır. Bize ulaşan bilgilere göre Boguslavskiy uzman askerdi,1841 yılında Mihaylovski Topçu Okulu'ndan mezun oldu. Polonya Dükü Mikhail Gorchakov'un krallığında görev yapmıştır. Dükün talimatıyla Boguslavskiy 1853-1856 Türk-Rus Harbi ve Kırım Seferi ile ilgili bilgi toplamına başlamıştır. Büyük olasılıkla, bu süre içinde Doğu'ya bilimsel ilgi duymaya başlamıştır.

1856 yılında St. Petersburg Üniversitesi Doğu Dilleri Bölümünde okumaya başlamıştır. Fakültenin dekanı ünlü oryantalist A. Kazem-bek, Boguslavskiy hakkında "değerli oryantalist" demiştir. 17 Eylül 1859 yılında, Boguslavskiy esir alınan İmam Şamil⁴⁹ için tercüman olarak görevlendirildi. 1862-1870 yıllarında

⁴⁷ Blachère Régis, *Introduction au Coran*, Paris 1947, s. 271-272; Daha fazla bilgi için Bkz: Öz Mustafa, "Kazimirski, Albin (Albert) de Biberstein", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Ankara, 2002, 25, s. 153.

⁴⁸ Dorofeev, *Koran: istoriya formirovaniya i problemi perevodov*, s. 15.

⁴⁹ İmam Şamil (1797, Gimri - Şubat 1871, Cennet'ulBaki), Kuzey Kafkasya halklarının, Avar kökenli politik ve dini önderi. Kafkas Savaşı'nda Rus karşıtı direnişin lideri ve Dağıstan'la Çeçenya'nın 3. imamı (1834-1859). Şeyh Şamil olarak da anılır. Hamzat'tan

Boguslavskiy, Dışişleri Bakanlığı Doğu ülkelerinde diplomatik misyonlar ve konsolosluklar resmi tercümanlığı yapmıştır. 1870 yılından itibaren İstanbul’da Rus diplomat olarak görev yapmıştır. Bu yıllarda, Doğu’ya ilgisi önemli ölçüde artmıştır. O aktif bir şekilde Arapça, Fransızca, Rusça, Farsça ve Türk edebiyatı eserlerinin çevirileri ile uğraşıyordu. Boguslavskiy’in “Kırk Hadis” derlemelerin tercümesi çok popüler olmuştur.

1871 yılında Kur’an’ın tercümesini yapmıştır. İlk bölümü Kur’an metninin çevirisinden, ikinci bölümü ise çevirisini destekleyen tefsirlerden oluşmaktadır. Önsözünde ise yazar hangi koşullarda ve ne amaçla bu çeviriyi gerçekleştirdiğine dair açıklamalar yapmıştır. Boguslavskiy: “Bu çeviri yayımlanma amaçlı yapılmadı, Doğu’da uzun bir süre yaşamış olmam ve Müslüman literatürüne ilgimin sonucunda Kur’an okumaya ve onda anlamadığım yerleri Müslüman âlimlerin tefsirlerinden yararlanarak not aldım. Bu ilgim sayesinde farkında olmadan Kur’an’ı tamamen çevirmişim. Rusya’ya döndüğümde Kur’an’ın bir Rusça çevirisi olduğunu öğrendim, fakat bu Kur’an aslından değil Kazimirskiy’nin Fransızca çevirisinin tercümesiydi. Bu çeviriyi alıp Kur’an’ın asıl metni ile karşılaştırdığımda, ondaki yanlışlıklar ve asıl metinden uzaklığı fark ettim. Bazı yerler ise Kur’an’a tamamen ters düşüyordu... Bu durum bende çevirimi Müslüman kaynaklardan alınan tefsirlerle destekleyerek tamamlama düşüncesini oluşturdu.”⁵⁰

Doğu Dilleri ve İslâmî literatür hakkındaki yeterli bilgisine rağmen, şarkiyat alanında uzman değildi o yüzden çevirisinde bazı eksiklikler ve yanlışlıklar içermekle birlikte o dönemin Avrupa’da yapılmış olan Kur’an tercümelerinden daha kötü yada az önemli sayılmazdı. Ona rağmen Boguslavskiy’in çalışması o dönem yayımlanmadı ve Rus okur böyle bir çeviriden haberdar olmadı. Boguslavskiy’in ölümünden dört yıl sonra 1897 yılında, el yazmaları eşi tarafından St. Petersburg Bilimler Akademisine bağışlanmıştır. Aradan 30 yıl geçmesine rağmen Boguslovskiy’in çevirisi bilinmiyordu ve yayımlanmamıştı. Ancak 1928 yılında Akademisyen Krachkovskiy tarafından bulundu ve ayrıntılı olarak incelendi. Bu çeviri XX. yüzyılın sonlarında yayımlanmıştır.⁵¹

2.2. G. S. Sablukov’un - Perevod Korana/Kur’an Tercümesi (1878)

Gordiy Semenovich Sablukov (1804-1880) – Rus şarkiyatçı 1830 yılı Moskova Ruhban Akademisi mezunudur. 1830-1849 yıllarında Saratov Ruhbanlık Okulunda Tarih ve Doğu Diller öğretmenliğini yapmıştır. Filozof, bilgin, edebiyat eleştirmeni ve yazar olan N. Chernishevskiy’nin hocasıydı. 1849-1862 yıllarında Kazan Ruhban Akademisinde Doğu Diller öğretmenliği yapmıştır. Sablukov’un Kur’an’la ilgili diğer çalışmaları şunlardır: “Prilozheniy k perevodu Korana/Kur’an Tercümesine Açıklamalar” (1879), “Svedeniya o Korane/Kur’an Hakkında Bilgiler” (1884), “Slicheniye magometanskogo ucheniya o imenakh Bozhiikh s ucheniyem o

sonra Kafkasya’daki direnişçilerin komutanıdır ve aynı zamanda Nakşibendi şeyhlerinden Seyyid Cemaleddin Kumuki’nin halifelerindedir.

⁵⁰ Krachkovskiy İ. Y., “Perevod Korana D. N. Boguslavskogo”, *Sovetskoye vostokovedeniye*, Moskova, 1945, s. 297-298.

⁵¹ Gavrilov, “Koran v Rossii: perevodi i perevodchiki”, s. 94-95.

nikh khristianskim/Müslüman Öğretisi ile Hıristiyan Öğretisinde Tanrı İsimlerinin Karşılaştırılması” (1873). Yazarın tarih, arkeoloji, etnografya alanlarında da eserleri mevcuttur.⁵²

Sablukov’un Kur’an çevirisi, yayımlandığı dönemde bilimsel kabul edilmiştir. Bundan dolayı 1894-1907 yıllarında Arapça metni ile birlikte birkaç kez basılmıştır. Çeviri hem V. R. Rozen’den hemde İ. Y. Krachkovskiy’den olumlu eleştiriler almıştır. Hemen-hemen yüzyıl boyunca Rus toplumunun İslâm hakkında çeşitli ilmî ihtiyaçlarını karşılamaktaydı. Fakat zaman geçtikçe ve Rus oryantalizminin gelişmesiyle birlikte Sablukov’un çevirisinin eksik ve yetersiz yönleri ortaya çıkmaya başladı. Sayısız yanlışlıklar, okunmasının zor olması, kullanımdan düşmüş sözcük ve deyimleri içermesi okurun metnin asıl manasına ulaşmasına engel teşkil ediyordu. Hıristiyan literatürüne ait tabirlere sıkça rastlanmaktaydı, bu da sıradan okurların İslâm ideolojisinden uzak ve aykırı görüşlerin oluşmasına yol açıyordu.⁵³

2.3. İ. Y. Krachkovskiy’in - Koran/Kur’an (1963)

İgnatıy Yulianovich Krachkovskiy (1883-1951) – meşhur Rus oryantalisti ve akademisyendir. Sovyet Arabiyatçı, Arapça Sovyet okulun kurucularından birisidir. Arap edebiyatı, gramer, tarih ve kültürü ile ilgili çok sayıda çalışma yaptı. Profesör ve birçok eğitim ve araştırma kurumlarında Akademik Konsey üyesiydi. Birçok yabancı akademi üyeliği mevcuttu. (Şam, Büyük Britanya ve İrlanda, Alman Şark Cemiyeti, Flamanca, Lehçe, İran ve Polonya vb.) Ortaçağ ve modern Arap edebiyatı, dil, tarih ve kültürü üzerine çok sayıda eserleri vardır. Arapça el yazmalarına ve Rus-Arap edebi ilişkilerinin araştırmalarına çok önem verilmiştir. Arabiyatçılar Derneğinin kurucusu ve başkanıydı. Krachkovskiy’nin “Nad arabskimi rukopisyami/Arap el yazmaları üzerine” (1949) adlı kitabı çok ses getirmiştir öyle ki Arapça dâhil birkaç yabancı dile tercüme edilmiştir.

1915 ve 1916 yıllarında Petrograd Üniversitesinin Şark Dilleri Fakültesinde Kur’an hakkındaki ilk derslerini vermiştir. 1917 yılında Asya Müzesinde bulunan Kur’an el yazmalarını tanıttı. 1922-1925 yıllar arasında XV-XVII. yüzyıllara ait Litonyalı Tatar’ların muhitinde Beyaz Rus-Polonya dilinde yapılan Kur’an tercümelemleri hakkında üç kısa makale yazdı. 1930 yılında Krachkovskiy’in Kur’an’daki en-Necm kelimesinin anlamı hakkında makalesi, 1934 ve 1940 arasında XVIII. yüzyıla ait bilinmeyen yazar tarafından yapılan Rusça Kur’an tercümesi ve D. N. Boguslavskiy’nin Kur’an tercümesi ile ilgili çalışmaları yayımlandı.⁵⁴

Kur’an ile ilgili çalışmasını sona erdirememiştir. 1963 yılında yayımlanan Kur’an tercümesi ön çalışmasıydı. Krachkovskiy Rusya’da daha önce yapılmamış kendine özgü metodolojisini geliştirerek geleneksel yorumlarından bağımsız, Kur’an’ın indirildiği dönemi göz önünde bulundurarak Kur’an’ın edebi yönünü

⁵² Vigasin A. A., Khokhlov, A. N.ve Shastitko, P. M., *Istoriya otechestvennogo vostokovedeniyas serediny XIX veka do 1917 g.*, Moskova 1997, s. 36.

⁵³ Krachkovskiy İ. Y., *Koran*, s. 5-6.

⁵⁴ Gryaznevich, *Koran v Rossii*, s. 81.

ortaya koyacak bir çeviri yapmayı hedefliyordu. Bu yöntem çerçevesinde Krachkovskiy çeviri yaparken Kur'an'ın dil ve üslubu ile ilgili, Kur'an öncesi Arapça'sı hakkında bilgi yetersizliğinden kaynaklanan zorluklarla karşılaşmıştır.⁵⁵

Krachkovskiy'nin hedeflediği gibi çeviri tam anlamıyla edebi yönden yeterli olmamıştır, anlaşılması zor bir dil kullanımıyla birlikte tercüman daha çok Kur'an'ın indirildiği döneme değinmiştir. İlimin değeri çok yüksek olmamakla birlikte araştırmacılar için önemli bir kaynaktır. Krachkovskiy bütün ilmî hayatı boyunca birçok çalışmanın ve tercümenin sahibi, önemli ilmî çalışmaların redaktörü olarak İslâm sahasında önemli çalışmalar yapmıştır.⁵⁶

2.4. M. N. Osmanov'un - Koran/Kur'an Tercümesi (1995)

Magomed Nuri Osmanov (d.1924)-Dağıstan doğumlu, İran ve Türk Filolojisi Bölümü Profesörü ve Dağıstan Devlet Üniversitesi İslâm Araştırmaları Enstitüsü Müdürüdür. Ürdün Kraliyet İslâmî Düşüncesi Enstitüsü Üyesidir. Bilimsel araştırmalar yaptığı alanlar: Metinsel tarih, Fars edebiyatı, Farsça sözlükbilim, çeviri ve Kur'an tefsirdir. "Pismenniye pamyatniki Vostoka (Istoriko-filologicheskiye issledovaniya)/Doğu'nun El Yazmaları (Tarihsel ve filolojik araştırma)" (Moskova 1987), Farsçadan çevrilen "Rumi Dzhalal ad-din Mukhammad. Masnavi-yi ma'navi (Poema o skrytom smysle)/Muhammed Celâleddin-i Rûmî. Mesnevî-i Manevî (St. Petersburg 2009) gibi eserleri vardır.

Kur'an tercümesi ilmî doğruluğu ve edebîliği yönünden Kur'an'ın asıl metninin anlamına en çok yaklaşan çeviridir. Diğer çevirilere kıyasen Osmanov tercümesinde tefsirlere geniş yer vererek Kur'an ayetlerini siyak-sıbak bütünlüğü çerçevesinde izah etmeye çalışmıştır. Yalnız bazı oryantalistlere göre edebi yönünü ve İlâhî hitabın özelliklerini vurgulamakta zayıf kalmıştır. Kur'an'ı Arapça dil bilgisine sahip olmayan günümüz Müslümanlarına anlaşılır kılmak niyetiyle, ayetlere mana verirken Kur'an'da olmayan kelimeler ve ifadeleri kullanılmasına rağmen Rus dili açısından iyi bir çeviri olmuştur.⁵⁷

2.5. İ. V. Porohova'nın - Koran (Perevod smyslov i komentarii)/Kur'an (Anlam Tercümesi ve Yorumlar) (1997)

İman Valeriya Porohova (d.1940)- Rusça-İngilizce profesyonel tercüman, Moskova Dilbilim Üniversitesi mezunudur. 1975 yılında Şam üniversite ilahiyat fakültesi mezunu Muhammed Said Al-Rüşd ile evlendi. 1985 yılında Suriye'ye taşındı, eşi ve Dr. Züheyli destekleriyle Kur'an'ın tercümesine başladı. 1991 yılında tercüme Ezher İslâm araştırma merkezine analiz yapmak üzere gönderilmiştir. 1997 yılında İslâm araştırma merkezi eserin "İslâm'a uygun" yapıldığını onaylayarak yayımlamaya izin vermiştir. "Khadisy Proroka (Perevod smyslov i komentarii)/Peygamber'in Hadisleri (Anlam Tercümesi ve Yorumlar)"

⁵⁵ Krachkovskiy, *Koran*, s. 23.

⁵⁶ Dorofeev, *Koran: istoriya formirovaniya i problemi perevodov*, s. 16.

⁵⁷ Dolinina, A. A., "Russkiye perevody Korana: XX vek", 33. *Rusya Bilimler Akademisi Oryantalistler Oturumuna Sunulan Raporu*, St. Petersburg 2010.

(Moskova 2013) ve “Ponyatiyniy podstrochnik k Koranu/Kur’an Kavramalarının yorumu” (Moskova 20013) gibi eserleri mevcuttur.⁵⁸

Kur’an tercümesi şiir halinde yazıldığı için akademisyen çevrelerinde bu üslup çok tartışılmıştır. Bazıları mütercimi başarısızlıkla suçlarken bazıları da tam aksine Porohova Kur’an’a has üslubu diğerlerine nispeten kullanabilmiştir. Porohova’nın Kur’an tercümesi Rus okurun beklentilerini karşılamakta yetersiz kalmıştır. Tercümesinde et-Taberi, İbn Kesir ve Seyyid Kutub gibi müfessirlerin tefsirlerine yer vermiştir. Ancak çeviriyi güzel ve çekici göstermek arzusu ile Kur’an ayetlerinin anlamlarının tam aktarılmadığı da oluyordu. Bazı kelimelerin anlamlarının tercümesinde dikkatsiz ve ihmalkâr davranışı çok sayıda ideolojik hataya neden olmuştur. Çeviriye karşı okurların olumlu yaklaşımlarına rağmen, çok sayıdaki hatalardan dolayı bu çalışma gereken ilgiyi görmedi. Ünlü Rus bilgini ve oryantalisti V. D. Ushakov, Porohova’yı Arapça’yı bilmemekle suçlayarak Taha 20/18. ayetin tercümesini örnek veriyor: “...**onunla koyunlarım ağaçlardan yaprak silkelerim...**” Porohova “...сбивает (с деревьев) фураж для скота...” (onunla koyunlarım için yem⁵⁹ serperim) şeklinde anlamlandırmıştır.⁶⁰

Oryantalist ve felsefe bilimler doktoru A. A. İgnatenko da çeviri hakkında yukarıda örnek olarak verilen ayet hatalı tercüme edilen sayısız ayetlerden yalnız birisi olduğunu; bunun gibi daha birçok ayetin hatalı tercüme edildiğini, bu hataları görmek için de Arabiyatçı ya da İslâm araştırmacı olmak gerekmediğini, yalnız Rus diline vakıf olan herhangi bir okurun bile kolaylıkla görebilecek nitelikte olduğunu söylemiştir. Tercüme bilimsel ve teknik düzenleme olmadan yayımlanmıştır. Şiirsel bakımından iyi bir tercüme olmakla birlikte Rusya Müftüler Konseyi İslâmî çalışmaları Derneği bilim adamları-üyeler tarafınca çeviri yetersiz bulunmakta ve okura tavsiye edilmemektedir.⁶¹

2.6. T. A. Shumovskiy’nin - Koran: Svyashchennaya kniga musul’man/Kur’an: Müslümanların kutsal kitabı (2001)

Theodor Adamovich Shumovskiy (1913-2012)- tarih bilim dalı doktoru, İslâm felsefe ve ortaçağ Arap tarihi uzmanıdır. Leningrad (St. Petersburg) Üniversitesi Doğu Araştırmalar Fakültesinde Ortadoğu’nun Arap filoloji ve tarih konusunda uzmanlık yapmıştır. Daha fakülte beşinci sınıf öğrencisi iken (1938), Ahmed bin Macid’in “Hâviyet-ül-İhtisâr” eserinin çevirisini yapmaya başladı. Fakat 1938 yılında anti-Sovyet etkinliği yaptığı suçlamasıyla tutuklanmıştır. 1948 yılında (birinci ve ikinci tutuklama arası)başladığı çalışmasına devam edebildi, 1956 yılında serbest kalınca çevirisini tamamlayabilmiştir. 1965 yılında

⁵⁸Dorofeev, *Koran: istoriya formirovaniya i problemi perevodov*, s. 17.

⁵⁹Buradaki “фураж”(fouirage)-yem”den kastedilen meyve ve tohum hariç yaprak, kök, sap gibi işlenmiş bitkisel bitki parçalarıdır. <https://ru.wikipedia.org/wiki/Фураж> (16.03.2015)

⁶⁰Ushakov V. D., “Glubinnyy smysl otkryvayetsya postepenno”, *Nezavisimaya gazeta*, 1999

⁶¹İgnatenko A. A., “Islam v XXI veke: Glavnyye napravleniya issledovaniya”, *Politiya*, Moskova 2007, Sayı: 4, s. 13.

Shumovskiy "Arabskaya morskaya entsiklopediya XV veka/XV. yüzyılı Arap Denizcilik ansiklopedi" üzerine doktora tezini sundu. Ahmed bin Macid'in eserin çevirisine dayalı bir çalışmadır. Shumovskiy bilimsel ve edebi kariyerine Enstitüsü'nden emekli olduktan sonra da devam etti. O yaptığı Arap denizciliği hakkındaki çalışmalarını tamamlamıştır. Bu çalışmalar sayesinde ortaçağda denizcilik konusunda Arapların rolünün önemli olduğunu düşünmüştür.

Kur'an'ın tercümesi yazarın tüm hayatta yaptığı araştırmaların sonucudur, özellikle şiir şeklinde çevrilmesindeki amaç ise; her bir okurun inanç ve görüşlerine rağmen iç dünyalarında hakedilen değerın kazanılmasıdır. Çevirinin önsözünde Shumovskiy: "Harfi harfine tercüme yeterli bir tercüme değildir" diyerek, Kur'an'ın asıl metnin anlaşılması ve aktarılması için edebi çeviri yönteminin gerekli olduğunu savunur. Birçok modern bilim adamı içtenlikle, daha "doğru" çevirinin harfi harfine yapılarak elde edileceğine inanıyor ise de metnin içeriğinin anlamını aktarmak daha doğru bir yaklaşım olur. Mütercim metnin içeriği ile dilbilgisini ayrı tutmalıdır. Tek başına bilimsel analiz metnin bütünlüğünü bozar... Kur'an çevirisi sadece gramer kaideleriyle ve tarihsel gerçeklikle sınırlı olmamalıdır."⁶²

2.7. B. Y. Shidfar'ın Koran/Kur'an Tercümesi (2003)

Betsi Yakovlevna Shidfar (1928-1993) –1951 yılı Leningrad (St. Petersburg) Üniversitesi Doğu Araştırmalar Fakültesi mezunudur. 1952-1955 yıllar arasında Buhara Enstitüsü Rusça öğretmenliğini yapmıştır. 1955-1958 yıllarında Taşkent'te Orta Asya Devlet Üniversitesinde öğretmenlik yaparken Özbekistan Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü'nde okuyup mezun oluyor. 1960-1993 yıllarında Moskova Uluslar Arası İlişkiler Enstitüsü Doğu Diller Bölümü Profesörü. 1972 yılında "Obraznaya sistema arabskoy klassicheskoy literatury/Arap klasik edebiyat sisteminin içeriği" üzerine doktora tezini sundu. Oryantalistlerden oluşan bir ekip ile İslâm'ın ana kaynaklarını aktarmak için büyük bir projeye katıldı, Kur'an çevirisi onlardan birisiydi. Bu uzun süreli çalışmanın temel amacı, sadece anlamı aktarmak değildi. Aynı zamanda Kur'an'a has üslup özelliklerini de okurlara gösterebilmektir. Bu çalışma Shidfar'ın ölümünden 10 yıl sonra yayımlandı.⁶³

İlmî açıdan çok ilgi duyulan bir çeviridir. Kendisinden önce tercüme yapanları göz önünde bulundurarak aynı hataları yapmamaya özen göstermiştir. Kur'an'ın edebi değerini ortaya çıkarmaya ve ayetleri net ve açık Rusça ifadelerle açıklamaya çalışmıştır. Bu çabaların sonucunda Shidfar'ın çevirisi son derece net ve akıcı dil kullanılarak Kur'an'ın edebî yönünü ve manevi güzelliğini ortaya çıkartan bir çalışma olmuştur. Harfi harfine tercüme etmekten kaçınmıştır, çevirisinde Suyuti, İbn Hişam ve İbn İshak müfessirlerin tefsirlerine Kur'an metninin kapalı yerlerinin açıklamak için başvurmuştur.

⁶² Shumovskiy T. A., *Koran: Svyashchennaya kniga musulman*, Predisloviye, Moskova 2001, s. 4.

⁶³ Rezviy Vladislav, *Betsi Shidfar/Vek perevoda-Russkiy poeticheskiy perevod XX-XXI vekov*, hzr.: Yevgeniy Vitkovskiy, Moskova 2011.

A. A. Dolinina, Shidfar tercümesinde çok arkaik kelimelerin kullandığına işaret etmektedir. Çevirmen Kur'an'ın sahip olduğu kafiye ve ritim itibariyle taşıdığı edebi eşsizliğini bozmamak adına bu üslubu bilinçli olarak kullanmıştır.⁶⁴

2.8. E. Kuliyev'in - Koran. Smyslovoy perevod i komentarii/Kur'an. Semantik çevirisi ve yorumu (2004)

Kuliev Elmira- 1975 yılında Bakü'de doğdu, 1996 yılında Azerbaycan Tıp Üniversitesini bitirdi, tıpta fazla görev yapmadan kendini ilahiyat ve din tarihi dallarında araştırmalara adanmıştı. Akademik araştırmalarına çağdaş Müslüman düşünürler ve ilâhiyatçılar tarafından yazılan eserlerini yorumlamak ile başlamıştır. Rusya Müslümanlarının arasında ses getiren onun ilk çalışması "Prorochestva o priblizhenii kontsa sveta/Kıyamet Günü'nün Yaklaşmasıyla İle İlgili Kehanetler" dir. 1997 yılında Abdurrahman b. Nasır es-Sa'di'nin "Tefsiru's Sadi'yi Rusça'ya çevirmiştir. Bu çok ciltlik tefsirin çevirisini yaparken Kur'an-ı Kerim'in tercümesini yapmaya karar verir. 2006 yılında Bakü Devlet Üniversitesi Felsefe Bilimleri "Koran i globalizatsiya: v poiskakh gumanisticheskikh idealov/Kur'an ve küreselleşme: hümanist idealler arayışı içinde" üzerine doktora tezini sundu. 2002-2006 yıllarında Azerbaycan Devlet Komitesinde din eğitimi araştırmaları kıdemli uzmanı olarak görev yapmıştır. 2006 yılından beri Kafkasya Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Jeokültür Dairesi Müdürü ve "Kafkasya ve Küreselleşme" dergisinin yayın kurulu üyesidir.⁶⁵

Kuliyev'in Kur'an tercümesinin diğer tercümelerden ayıran fark, yazarın gerekli mesleki eğitiminin, Arabiyatçı, Oryantalist ya da Teolog gibi akademik kimliğinin olmayışındır. Bununla birlikte, çeviri Suudi Arabistan, Kur'an yayınlanması Dairesi Kompleksi Başkanı Ali Nasır el-Fakihi önderliğinde gerçekleşmiştir.⁶⁶ Çeviri bilim adamları ve Müslüman din adamları tarafından kabul edilmiştir. Rus akademisyenler ise onun çevirisini Arapça metni Rusça'ya eksiksiz aktarma girişiminde bulunduğu için takdir etmekle birlikte asıl metnindeki kelimeleri eş anlamlı kelimelerle değiştirerek farklı anlamlara yol açtığı için eleştirmişlerdir.⁶⁷

Sonuç

Rusça'ya yapılan Kur'an çalışmaları Rusların yaşadığı siyasî gelişmeler ve Müslüman memleketler ile olan ilişkiler neticesinde farklı dönemlerde değişikliğe uğramıştır. Çarlık döneminde Rusya, topraklarını işgal ettiği Müslüman halklarına karşı Hıristiyanlaştırma siyasetini yürütmüştür. İslâmiyet ve Kur'an ile ilgili çalışmalar Rus Ortodoks Kilisesinin gözetimi altında yapılmıştır.

XIX. yüzyılın sonlarına doğru Rusya'da oryantalizm akademik önemini kazanmaya başlamıştır. Bu dönemde Kur'an araştırmaları konusunda A. F.

⁶⁴ Shidfar B. Y., *Koran*, Editör: R. İ., Bekkin, Moskova 2012, s. 2.

⁶⁵ Dorofeev, *Koran: istoriya formirovaniya i problemi perevodov*, s. 19.

⁶⁶ Atayev Teymur, "Put' El'mira Kuliyeva k Koranu i oshchushcheniye sladosti very", *Islam dlya vsekh!*, Bakü 2010.

⁶⁷ Sharipov U. Z. ve Sharipova R. M., *Predisloviye k novomu perevodu*, İstoricheskaya psihologiya i sotsiologiya istorii, Sayı: 1, Moskova 2010, s. 72.

Shebunin, A. E. Krımskiy, W. W. Barthold, İ. Y. Krachkovskiy, gibi Rus Arabiyatçılarının özgün çalışmaları yayınlanmaya başlanmıştır. Kur'an, Hz. Peygamber ve İslâmiyet ile ilgili tanıtıcı mahiyetteki çalışmalar çoğalmıştır.

Rusya'da yeni dönem, 1917 yılı Ekim İhtilali'nden sonra komünist rejimin başlanması ile Kur'an aleyhinde çalışmalar artış göstermiştir. Sovyet döneminde egemen olan akımdan uzakta bilimsel çalışmaları gerçekleştiren araştırmacılar da olmuştur. Kur'an araştırmaları konusunda İ. Y. Krachkovskiy'nin çalışmaları çok büyük önem taşımaktadır. Rusya'da geçmişten günümüze kadar yapılmakta olan çalışmaların çoğu onun geliştirdiği metodu izlemektedir.

KAYNAKÇA

- ALOV, A. A., Bashirov, L. A. *İstoriya religii v Rossii*, Moskova 1996.
- ANTONOVİCH, A. K., *Belorusskie teksti, pisanne arabskim pismom, i ih grafiko-orfograficheskaya sistema*, Vilnius 1968.
- ASAF, Hüseyin, Olchan Robert, Kureyşi Djamil, *Oryantalistler ve İslâmiyetçiler*, İstanbul 1988.
- ATAYEV, Teymur, “Put’ El’mira Kuliyeva k Koranu i oshchushcheniye sladosti very”, *Islam dlya vsekh!*, Bakü 2010.
- BARANİKOV, A. P. Krachkovskiy, İ. Y., *Sovetskoe Vostokovedeniye*, 1940.
- BELYAYEV, E. A. Arabı, *İslam i arabskiy halifat v rannee srednevekove*, Moskova 1965.
- BLIACHRE, Régis, *Introduction au Coran*, Paris 1947.
- BOLSHAKOV, O. G. *İstoriya Halifata*, Moskova 1989.
- DOLİNİNA, A. A., “Russkiye perevody Korana: XX vek”, 33. *Rusya Bilimler Akademiyası Oryantalstler Oturumuna Sunulan Raporu*, St. Petersburg 2010.
- DOROFEEV, F. A., *Koran: istoriya formirovaniya i problemu perevodov*, Nizhniy Novgorod 2008.
- DORONKİN, V. *Koran bojestvennoe li otkroveniye?* Ryazan 1904.
- GAVRİLOV, Yu. A., Shevchenko ve A. G., “Koran v Rossii: perevodi i perevodchiki”, *Vestnik*, Moskova 2012.
- GRYAZNEVİCH, P. A. *Koran v Rossii/İslam. Religiya, Obshestvo, Gosudarstvo*, Moskova 1984.
- İGNATENKO, A. A., “Islam v XXI veke: Glavnyye napravleniya issledovaniya”, *Politiya*, Moskova 2007.
- İVANTEEVEV, A., Hudyakov, P., *Svyashennaya kniga musulman na russkom yazıke*, no.24, Moskova 1999.
- KASHTALEVA, K. S., *Terminologiya Korana v novom osveshenii*, St. Petersburg 1928.
- KRACHKOVSKİY, İ. Y., *Russkiy perevod Korana v rukopisi XVIII v.*, Moskova 1934.
- “Perevod Korana D. N. Boguslavskogo”, *Sovetskoye vostokovedeniye*, Moskova 1945.
- “Ocherki po istorii ruskoy arabistiki”, *Akademiya Nauk SSSR*, Moskova-Leningrad 1950.
- *İzbrannyye sochineniya*, Moskova-Leningrad 1955.
- *Koran, Perevod i komentarii*, Moskova 1963.
- KRIMSKİY, E. A., *İstoriya arabov i arabskoy literaturi*, Moskova 1912.

- KRUMİNG, A., "Pervie russkie perevodi Korana, vıpolnennıe pri Petre Velikom", *Arhiv russkoy istorii*, Moskova 1994.
- KULİKOVA, A. M. *Stanovleniya Universitetskogo Vostokovedeniya v Peterburge*, Moskova 1982.
- MAZİTOVA, N. A. "İzucheniye İslama v Kazani v XIX v.", *İslam v istorii narodov Vostoka*, Moskova 1981.
- MALASHENKO, A. V. *İslam i islamovedeniye v SNG v 90-e godı*, Moskova 1998.
- ÖZ, Mustafa, "Kazimirski, Albin (Albert) de Biberstein", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Ankara 2002.
- PROZOROV, S. M. "Nauchnoe İslamovedenie v Rossii", *İran segodnya*, Sayı: 1(6), Moskova 2006.
- REZVAN, E. A. "al-Kur'an", *İslam Ansiklopedicheskiy Slovar*, Moskova 1991.
- E. A. *Koran i ego mir*, St. Petersburg 2000.
- "Koran i ego tolkovaniya", *Hrestomatiya po islamu. Perevodi s Arabskogo, Vvedeniya i Primechaniya*. Derleyen ve redaktörlüğünü yapan S. M. Prozorov, Moskova 1994.
- REZVIY, Vladislav, *Betsi Shidfar/Vek perevoda — Russkiy poeticheskiy perevod XX—XXI vekov*, hzr. Yevgeniy Vitkovskiy, Moskova 2011.
- RZAEV, A. K., *Podrobnnee o lichnosti M.A. Kazem-Beka*, Moskova 1989.
- SABLUKOV, G. S., *Svedeniya o Korane*, Kazan 1879.
- SHARİPOV, U. Z., Sharipova R. M., *Predisloviye k novomu perevodu, İstoricheskaya psihologiya i sotsiologiya istorii*, Sayı: 1, Moskova, 2010.
- SHİDFAR, B. Y., *Koran*, Editör: R. İ., Bekkin, Moskova, 2012.
- SHUMOVSKIY, T. A., *Koran: Svyashchennaya kniga musul'man*, Predisloviye, Moskova, 2001.
- SMİRNOV, N. A. *Ocherki İstorii İzucheniya İslama v SSSR*, Moskova 1954.
- *Missionerskaya Deyatelnost Tserkvi XIX-1917*, Moskova 1989.
- SOLOVYEV, V. S. *Magomet ego zhizn i religioznoe uchenie*, St. Petersburg 1998.
- USHAKOV, V. D. "Frazеobrazovaniya v Korane i sposobi ih perevoda na Russkiy yazık", *Narodi Azii i Afriki*, Sayı: 1, Moskova 1988.
- "Glubinnyy smysl otkryvayetsya postepenno", *Nezavisimaya gazeta*, 1999.
- VİGASİN, A. A., Khokhlov, A. N., Shastitko, P. M., *Istoriya otechestvennogo vostokovedeniya s serediny XIX veka do 1917 g.*, Moskova 1997.
- ZİNİN, Yu., "Sensatsionnaya nahodka Rossiyskogo islamoveda", *Agenstvo pechatı RİA-NOVOSTİ*, Moskova.
- "Фураж" (*fouirage*)-yem"den kastedilen meyve ve tohum hariç yaprak, kök, sap gibi işlenmiş bitkisel bitki parçalarıdır. <https://ru.wikipedia.org/wiki/Фураж> (16.03.2015)